Utfordringer for friluftslivet

- Å skue bakover og å speide forover

Bjørn Tordsson

Amanuensis, Høgskolen i Telemark

Att verkligen leva är att våga välja sina vyer
mera än att tvingas välja sin verklighet.
Jag råder dig at utspy den verklighet du avskyr ur din mun.
Dröm gärna, och helst vad tiden inte vill -
Var otidsenlig, framåt och bakåt.
Den närmsta tiden är våldtagen
och belagd med alla tänkbara bojor,
inte minst nyttans, och den fadda trevnadens
med dess andligt billiga trygghetsvadd
och dess leksaksvagn åt alla.

Slik skrev friluftslivsmennesket og nobelprisvinneren, forfatteren Harry Martinson, Aniara-eposets dikter, når fremtidsoptimismen hersket som sterkest i 1960-årene.

Et århundreskifte er en tidens høgdenut, som gir utsikt over den vei vi kommer fra. Ferden fremover går alltid gjennom et ukjent land. Den som prøver å si noe om landskapet der, risikerer å gjøre seg til latter for den tid han skulle skildre.

Fremtiden er ikke til vår disposisjon

Det er på sin plass å stoppe litt opp ved dette. Vårt århundre har opplevd ulike utgaver av troen på at samfunnet og historien kan forklares og lar seg forutsi. Nittenhundretallets store prosjekt har vært *det rasjonelle samfunnet*, det gjennomskuelige, planlagte, kalkulerbare, som vi kan styre med oversikt over konsekvensene av våre handlinger.

Troen på at vi kan planlegge fremtiden preger oss fortsatt, på tross av at fortellingen om vårt hundreår for en stor del handler om de tapte illusjonene om at historiens spill med mulighetene lar seg sette opp som en likning. Allikevel byr kalenderen oss hvite ark og linjer, hvor vi plotter inn *hva som skal skje*. Milleniumskiftet har forsterket iveren med å planlegge ennå et tomt tids*rom*, før fremtiden kommer og tar oss. Virksomhetene er blitt suggerert til å tro at det haster med å skrive fremtidsplaner, langtidsstrategier og implementeringsplaner. Nåtidens spåmenn reiser rundt på kongresser og tar svimlende honorarer for å fortelle oss hvilke fundamentale åndelige, sosiale og teknologiske revolusjoner som venter oss, og hvilke tåper vi er når vi overser dette.

En erindrer at i middelalderen var det en synd å speide inn i fremtiden. Tiden var Guds verk, og fremtiden var mer en forpliktelse for den som fikk leve, enn et løfte om noe som helst. I Dantes Divina Comedia finner vi i en av helveteskretsene nettopp spåmennene. De er nødt til å gå omkring med hodet vridd bakover. Det er straffen for at de, isteden for å leve gudfryktig og uskyldig her og nå, har prøvd å se inn i Guds disposisjoner og latt handlingene styres av beregning og prognoseri.

Fremtidsforskeren risikerer å bli en moralsk opportunist, ønsker Dante å si. Vi skal gjøre det rette fordi det er rett, ikke fristes til å gjøre det vi tror lønner seg. Fremtiden er ikke til vår disposisjon, vi bruker bare vår egen tid. Men da handlingene våre har konsekvenser for fremtiden må vi handle ansvarlig.

En kunne hevde at også *friluftslivets* erfaringer og opplevelser bryter med forestillingene om det rasjonelle og planlagte livet og den forutsigbare fremtiden. Selv for den som sverger til *tur etter evne* og grundige turforberedelser, er jo friluftsliv - som vi alle vet - å åpne seg for det uforutsette, det uventede, det ikke-rasjonelle. Det en kan lære gjennom friluftsliv er å være samskapende med livet slik det møter oss i strømmende tid: stadig i forandring, stadig nytt, aldri helt likt, aldri fullstendig kontrollerbart. Vi får bruk for hele vårt vesen, alle våre erkjennelsesveier, og ikke minst de som det rasjonelle samfunnet så ofte legger brakk: å ane, å se for seg, å ense, å handle helhetlig og spontant.

Derfor lar det seg neppe gjøre å si noe om friluftsliv i fremtiden. Det vi kan er å skue bakover etter den mening og betydning som friluftslivet har hatt i vårt århundre.

Meningen i friluftslivet blir til i en kulturell kontekst

Kulturforskerne sier at meningen med et kulturfenomen alltid må forstås i lyset av det samfunn og den kultur som omgir fenomenet. Skal vi forstå friluftsliv, må vi ikke bare se på friluftslivet i seg selv, men på samspillet og kontrastene i forhold til samfunnet og kulturen ellers. Mening oppstår i en kulturell kontekst, og når denne blir forandret, da må meningen i friluftslivet rekonstrueres eller skapes på nytt. Skjer ikke dette, da har friluftslivet hatt sin tid.

Dette kan være vanskelig å forstå. Umiddelbart er det lettere å oppfatte friluftsliv som noe *naturlig* og derfor uavhengig av kultur og samfunn. Vi vil jo gjerne tro at når vi lever friluftsliv, da snur vi ryggen til samfunnet og kulturen, og går for å møte virkeligheten slik den *er i seg selv*. Vi markerer skillet gjennom å ta på oss andre klær og bruke annet utstyr enn i hverdagen. Vi gjør det sågar i en annen *type tid* enn den vanlige tiden; i noe vi kaller fritid, og som vi ønsker skal være det motsatte av arbeidstiden og hverdagsjaget.

Men nettopp skillet mellom natur og kultur - liksom skillet mellom arbeidstid og fritid - er idealeksempel på det som kulturforskere kaller *kulturelle konstruksjoner*. Skillet mellom natur og kultur er svært gammelt - kanskje går det like tilbake til de eldste jordbrukskulturene. Riktig nok er det svært vanskelig å trekke en grense mellom natur og kultur "der ute". Grensen er fremfor alt et mentalt og kulturelt skille, og det er ladet av betydninger og symbolverdier fra hele vår kulturhistorie. Friluftsliv er en av vår tids måter å forholde seg til dette mentale skillet i tilværelsen, og slik sett er meningen med friluftsliv kulturelt formet.

Skillet mellom arbeidstid og fritid er derimot en svært ung konstruksjon. I det førindustrielle samfunnet finner vi neppe noen forståelse av fritid. På bygda kan vi fortsatt finne normen om "ikkje å gå ærendeslaus på fjellet": man skal ikke ha fritid. Men borgerklassen i forrige

århundre hadde fritid, og da gjaldt det å leve ut andre livsverdier enn i arbeidstiden. Arbeiderklassen kjempet seg til fritid, og det ble propagandert for friluftsliv som en rett måte å bruke den på.

Jeg skal drøfte noen av de bakenforliggende kulturelle konstruksjoner - *natursyn*, spørsmål om *identitet*, friluftsliv som *bilde av det gode liv* - som har gitt friluftsliv verdi, betydning og mening i vårt århundre. Vi skal spørre oss om disse kulturelle konstruksjoner er i endring i dag. Og - med risiko for å måtte gå med snudd hode i en kommende tilværelse - skal vi spørre oss om de vil gjelde også i morgen. Til slutt: hva skjer med friluftslivets plass i samfunnsapparatet, og hvordan kan vi handle for at friluftsliv skal få mye å si i fremtiden?

Naturen som bilde av det frie, sanne, sunne

La oss begynne med skillet mellom natur og kultur. Når friluftsliv ble etablert i Norge var romantikken den dominerende kulturbevegelsen i Europa. "Natur" var et nøkkelbegrep som hadde relevans for de fleste av kulturspørsmålene. En tenkte seg at det er en direkte korrespondanse mellom den frie naturen og menneskets sjeleliv: i naturen aner mennesket sin plass i tilværelsen, sin litenhet og tilfeldighet, men samtidig sin delaktighet i en stor sammenheng. Naturen skulle oppleves med følelseslivets instrumenter - ikke i første rekke gjennom naturvitenskapelig analyse. Når mennesket lærte seg å oppleve natur, da virkeliggjorde hun seg selv: hun dyrket sin sjel og ble til et sant menneske i samme grad som hun tok til seg av naturens uttrykk.

Samtidig hadde begrepet natur arvet et kulturkritisk aspekt fra opplysningstiden. Natur ble sett på som motpol til samfunnet, den menneskeskapte ordningen. I begrepsparet natur-kultur var naturen det forbilledlige, det som en *sann* kultur skulle prøve å etterlikne. Ordene "naturlig" og "unaturlig" ble derfor språkets mest verdiladete ord. Natur sto for det opprinnelige, men også det genuine, ekte, sanne, gode. En mente at sivilisasjonen er unaturlig og virker deformerende. I den frie naturen gjenfinner mennesket sitt egentlige vesen.

Først med denne forståelsen av *hva natur er*, ble det meningsfullt å dra ut i naturen kun for opplevelsen sin skyld. Dette var en avgjørende forutsetning for friluftslivstradisjonen. "Opplevelse" i romantikkens forståelse var ikke bare personlige sensasjoner og affekter, men nettopp den dype, involverende, avgjørende formen for erkjennelse. Den som opplevde natur fikk en direkte og autentisk forståelse av tilværelsens innerste vesen.

Hva lever av dette i friluftslivet i dag? Ganske mye, tror jeg. Friluftsliv er kanskje den sfære som fremfor andre har bevart noen av holdningene fra romantikken, og dette på tross av at det er lenge siden romantikken var aktuell filosofi. Enn i dag kan vi oppleve naturen estetisk og følelsesmessig: ikke bare som et stykke topografi, men som *landskap* og *stemning*: en slags billedgåte og et symbol, som man kan prøve å tyde og ta til seg, og som kan gi følelsesmessig for ikke å si åndelig fordyping.

Denne måte å oppleve natur og friluftsliv på er ikke bare en privat livsverden for den enkelte, men noe vi deler i vår kultur. Vi kan komme tilbake fra en tur med sterke inntrykk. Når vi skal fortelle for andre blir ordene fattige, og lite nytter det å stable superlativer på hverandre. Det fantastiske er at vi faktisk blir forstått, av dem som har muligheter for å forstå.

Spørsmålet er om disse holdningene har en mulighet til å overleve i en fremtid. Er polariteten mellom natur og kultur fortsatt meningsfull? Den klassiske holdningen er jo at natur oppfattes

så å si som villmark: det reine, uforstyrrete, levende, ukrenkelige. Når vi møter natur, da møter vi sunnhetskilden selv. Nettopp for å bevare det opprinnelige har man opprettet nasjonalparker, reservater, friarealer og vernede områder.

I dag risikerer dette bildet av naturen å bryte sammen. Arbeidet med å skape bevissthet om at naturen er truet har hatt et slikt gjennomslag, at trussel og ødeleggelse kan bli selve fortolkningsmønsteret også for helt normale prosesser i naturen. Er det forsuring eller tørke som har gjort furutrærne på knausene så gule? Er hullet i ozonlaget grunn til at solen er så skarp? Svalene ved hytta hadde fire egg men fikk bare en unge - de andre må ha blitt forgiftet! Mine barn fikk allerede i de første skoleårene i lekse å vite hvor mange tonn CO2 det blir sluppet ut per dag, hvor raskt regnskogen forsvinner, hvor mye DDT og PCB isbjørnene på Svalbard har i kroppen. I kortpustet informasjonsiver lar vi de nye generasjonene forstå at natur er noe som det er dårlig stilt med.

Hvorom alt er - det er ikke lengre lett å forstå naturen som en ukrenket kraftkilde. Den risikerer å bli et tegn på menneskets ansvar og skyld, på fremtidens usikkerhet og den enkeltes maktesløshet. Hvis det er slik - kan det fortsatt være meningsfullt å møte natur for opplevelsens skyld? Enten må en benekte det en ser og vet - eller kjølig og kynisk være opptatt av ødeleggelsens mekanismer i seg selv - hva glede dette skulle kunne gi.

Her ligger den største utfordringen når det gjelder å gjøre friluftsliv meningsfullt i nåtid og fremtid: forholdet til naturen. Kampen for å sikre og verne friluftsarealer er selvfølgelig sentral og her har forvaltningen gjort en prisverdig innsats: ofte har en alene måttet målbære publikums interesser når miljø- og friluftslivsorganisasjoner har vært opptatt med interne bekymringer. Men også en meningsfull *forståelse av hva natur er* må vernes, gjenskapes eller nyskapes, skal friluftsliv ha en mening. Den tradisjonsgitte forståelsen er utilstrekkelig i dag, er jeg redd. Vi må finne nye.

Kanskje er slike allerede i emning? Vi finner flere tegn i tiden og jeg begrenser meg til å nevne to.

På den ene siden merker vi, i hvert fall i mediene, en øket opptatthet av actionpregede og spennings-, sensasjons- og prestasjonsrettete aktiviteter, hvor naturen mest synes å være kulisse, kanskje hinderløpsbane, motstander eller statushevende trofé. Livet er kort, tilbudene uendelige og derfor rekker vi bare korte, kjappe og sterke inntrykk; villmarken må lære seg å danse disco! Er dette et uttrykk for at de dype følelsene for natur ikke lengre er til stede? Er friluftsliv blitt enda en måte å forholde seg instrumentelt, prosjektrettet og egentlig likegyldig til naturen? I tilfelle er dette holdninger som vi må kunne møte med å vise på mer meningsfulle.

På den andre siden merker vi en økende interesse for forholdet til natur i tradisjonelle leveformer. For et par årtier siden lærte mange av oss å lese naturen ikke som villmark, men som kulturlandskap, skapt av mennesker og avhengig av tradisjonell bruk og hevdvunnen forståelse, skal det bevares i fremtiden. Vi skjønte at naturforståelse forutsetter kulturforståelse. Tradisjonelle leveformer kom i fokus når vi innså at forholdet til naturen i vår tid og del av verden er problematisk, for å si det forsiktig. Kulturvern ble på ulike måter en del av miljøvernet, og i dag er levendegjøring av lokale kulturuttrykk *som har gått ut av bruk* en folkelig bevegelse, riktig nok ofte drevet av innflyttere og de som vender tilbake. Den som reiser rundt i sommer-Norge støter overalt på bygdedager, kulturfestivaler, levendegjøring av kulturarven, bygdeferier og andre markeringer av kulturhistorien.

Markedet for slikt er stort i vår tid, når fremtiden synes å by på umulige utfordringer og samtiden er uklar og preget av motsigelser. Vi har falt fra i troen på at et sosialistisk eller kapitalistisk lykkerike i en nær fremtid så å si selv kan generere seg frem av utviklingens iboende krefter. Lenge så en på fortiden som preget av forhold en skulle kjempe seg vekk fra. Lidelser og forsakelser ble legitimert med at kanskje de var nødvendige for at vi nå snart skal få det så mye bedre. Vi fikk velferd, men måtte straks innse at den står på en uholdbar grunn, og rådville tør vi neppe å holde oss med en helhetlig fremtidsvisjon. Politikerne diskuterer hva vi *må* på kort sikt, vi tier om hva vi *vil* på en lengre. Uten klare mål for fremtiden snur oss bakover for å finne holdepunkter for vårt ønske om et liv uten nåtidens problemer. Fra det førindustrielle samfunnets rekvisitt-lager henter vi illustrasjoner av idealene om "det gode liv".

Dette *kan* bli til kulisse-makeri, til postmodernistisk performence-teater og en leik med identiteter - for ikke å snakke om historieforfalskning og tvilsomme mytologier. Men det kan også bli noe annet og mer. Kulturhistorien kan vise oss at dagens forhold ikke er de eneste tenkelige. I vår egen tradisjon finnes leveformer, som ikke tar kvelertak på naturen.

Friluftsliv som identitetsskaping

Dette fører oss over til spørsmålet om kulturell identitet. Romantikkens idealer om fri natur hørte sammen med en spesiell oppfattelse av den folkelige kulturen, som ennå i dag er mytologisk levende. I Europa ble folkekultur sett på som forbilledlig, særlig når den hørte hjemme i fjelltrakter. Den usiviliserte kulturen ble et dannelsesideal for hele folket, ikke minst for borgerklassen, som nå vendte blikket vekk fra kontinentets storbykultur for i stedet å søke det rotekte norske.

Dette skjedde nettopp i det århundre, når Norge formet sin identitet som egen nasjon. Man ville forestille seg at det nye samfunn som man skapte egentlig bygget videre på middelalderens Norge. Derfor la en vekt på de trekk i den folkelige kulturen som stemte overens med sin egen tids idealer: opplysningstidens om frihet-likhet-brorskap, og romantikkens om folkelig, naturnær og særpreget folkekultur.

En slik kulturell bevisstgjøring trengte symboler. Borgerne la fra seg langbuksene, frakken og den høye hatten og kledde seg i nikkers til hverdags og i rekonstruerte bunader til fest. Døtrene klimpret slåtter, hallinger og mollstemte setermelodier på piano. Kristianiastudentene gikk med tollekniv på baken. En hentet bygdefolk fra Morgedal for å lære å leike seg på ski. En dyrket fjellet og vår nordlige versjon av den arkaiske drømmen: setra. Folkeeventyr, snorresagaer og folketoner ble elementa i oppdragelsen av bedre folks barn.

Det gjaldt å støpe nasjonens klasser og de mange lokale kulturene sammen i en felles forståelse av hva det innebærer å være norsk. Bonden, fiskeren, jegeren, skogskaren - de var allerede langt på vei forbilledlige ut fra romatikkens idealer. Men borgeren - seinere også industriarbeideren og andre - måtte skape sin egen form for norskdom. Nettopp friluftsliv ble en hovedvei til norsk identitet.

Gjennom friluftsliv kunne den norske borgerklassen på den ene siden nærme seg den folkelige kulturens naturliv, på den andre markere sin særstilling gjennom *ikke* å ha et nyttig ærend i naturen. Evnen til å *oppleve estetisk* ble borgerklassens særmerke, og samtidig dens misjonsoppdrag i forhold til de øvrige klassene og nye generasjoner.

Romantikkens oppfatning om en korrespondanse mellom menneskesjelen og den frie naturen viste også en vei til en *personlig* identitet: "i ødemarken, i skogsensomheten, med syn av de store vidder og fjernt fra den forvirrende larm, er det personligheter formes", skrev Fridtjof Nansen, selv en inkarnasjon av norske idealer.

Det er slående at råmaterialet til denne identitetsbyggingen ble hentet fra *ikke-nordmenns* forestillinger og sjabloner om vår nordlige halvøy. I det siviliserte Europa hadde de dannede allerede i to tusen år fortalt historier om Norden som et vinterens land med ville mennesker, som bandt *trylletre* under beina for å fly opp og ned langs fjellenes snøvidder. Disse fortellingene ble gjentatt opp gjennom historien og preget *de andres* oppfatning av *oss*. For den nye og selvstendige nasjonen hastet det med å *lage en virkelighet* av de andres stereotypier om nordmenn: å gjøre Norge norsk, slik som de andre oppfattet det typisk norske. I høy grad ble prosjektet fremgangsrikt, også fordi at en i et århundre kunne bruke unionslandet Sverige som negativt sammenlikningsbilde.

Hva finnes av dette i dag? OL på Lillehammer viste at mytologien om nordmennene som Vinterfolket og Europas Siste Naturfolk fortsatt er levende og skaper sin egen virkelighet. De geniale piktogrammene er eksempel på hvordan en presterte å knytte selv moderne vinteridretter til mangtusenårig norsk kultur.

Kulturell og personlig identitet hører nært sammen. Tove Nedrelid har vist at "interesse for friluftsliv" i kontaktannonsene skal bevise at en har en ekte og prestisjefylt norsk personlighet, etterspurt på ekteskapsmarkedet. Friluftsliv som dannelsesideal står fortsatt sterkt.

Men spørsmålet om identitet handler ikke bare om ansiktet utad, men hvert menneskes eksistensielle forankring i seg selv og den verden hun lever i. Vi kan særlig i de siste årene merke en klar understrøm av streben etter en *åndelig* fordyping i kontakt med natur: at friluftslivets meditative verdier får mer å bety. Det kan være flere årsaker til dette. Får naturen stå til tjeneste når en søker holdepunkter og symboler for egne intuisjoner og lengsler etter sammenheng i tilværelsen, og religionens språk er blitt fremmed for de fleste?

Vi noterer at pilegrimstradisjonen har fått en merkelig renessanse i vår tid - ikke bare rundt Dovre og Nidaros, men mange steder i Europa. Samtidig blir naturkontakt tatt i bruk innen en hel flora av meditasjonsformer, terapiteknikker og jeg hadde så nær sagt halvokkulte riter og seanser. Opplever vi en *naturens resakralisering*, etter at den lenge er blitt beskrevet i naturvitenskapens reduksjonistiske termer og behandlet som byråkratisk forvaltningsobjekt? I tilfelle - kan dypere følelser i natur og for natur bli mer enn private sensasjoner og opplevelsesfenomener: et slags naturens fritidsansikte i en ellers uforandret naturforståelse og naturpraksis? Vil de dypere holdningene også bli politisk relevante og hjelpe oss til en annen omgang med natur, en annen økopolitikk?

Trolig er svaret at vi her og ellers vil oppleve mer av mangfold, motsetninger og pluralitet, såvel *mellom* mennesker som *innen* hvert menneske. Etter hvert som enhetskulturen går i oppløsning må vi forutsette mindre av fellesskap i verdier og holdninger. Identitet er i dag ikke bare noe en arver, men mer og mer noe en selv må *velge*. Modernitet og postmodernitet innebærer en *kulturell fristilling*. Mindre blir gitt som en kulturens dåpsgave. Personlig identitet blir den enkeltes livsprosjekt i en mangfoldig og forvirrende livsverden.

"Kulturarven" kan derfor forstås som nettopp *det vi savner* og selv må bygge opp: et klart utgangspunkt og en forankring i solide og noenlunde konstante måter å forholde seg til verden

på. Siden valg er vanskelige og utfordrer hele identiteten, ønsker vi gjerne å forstå det vi velger som noe annet enn valg: som kulturelle "røtter". Kanskje det er derfor at kulturhistorien nå etablerer seg som et produkt på turistmarkedet? Er det holdepunkter for identiteten som blir lagt ut for salg?

Hva kan alt dette lede til? Postmodernismen kan bli overfladiskhet og jakt etter sensasjoner: at en er turist på gjennomreise i sitt eget liv og må prøve alt for å beholde intet. Men kulturell fristilling *kan* også gi muligheter til mer frie, ansvarlige og bevisste valg mellom ulike muligheter.

Hvordan kan vi da takle den postmoderne utfordringen? Vi ser nå at DNT av redsel for å fremstå som støvete og fjorårsmessig søker å lokke ungdom med å tilby efemære og spektakulære trender og tendenser i utendørs fritidsliv. Når ungdommene vel har fått *leika rogna av seg* vil de nok selv oppdage mer seriøse former for naturkontakt, synes man å tro.

En annen og jeg tror bedre strategi ville være å gjøre egne holdninger mer tydelige. Bevisste valg forutsetter nemlig dette: *at alternativene er klare i konturene.* Den som vil at unge skal oppleve smaken av rent kildevann bør la være å helle cola, syntetisk saft og sjokoladepulver i det. Det finnes neppe grunn til å tro at det tradisjonelle friluftslivet har mistet sin appell for ungdom. Fortsatt kan det knyttes til kultur- og livsstilskritikk, som tilfredsstiller særlig ungdommens behov for orientering i tilværelsen. Det kan gi utløp for engasjement og være en sfære for ungdommens rett til å forme den verden den lever i.

Friluftsliv som motkultur og alternativ livsformserfaring

Dette fører oss over til neste moment, nemlig friluftsliv som bilde av det gode liv. Paradoksalt nok har friluftsliv vært en del av den etablerte norske væremåten *og samtidig* en motkultur, preget av idealer som har gitt rom for alternativ livserfaring. Ikke minst Nansen gjorde det tydelig at friluftsliv ikke bare var fysisk aktivitet i det fri, men et utgangspunkt for kritisk vurdering av samfunnsutviklingen og hverdagslivet med "kassetilværelse" som han sier, motejåleri, ensretting og innestengthet i indre og ytre henseende.

I fjellbygdene fantes en polaritet mellom livet ved gården og ved setra. En hadde setra til låns fra naturen og dens ulike skikkelser, men samtidig ga seterlivet på tross av slit og tungt arbeid også frihet fra strenge normer og husbondevelde i lavlandet. Fra århundreskiftet og fremover oppsto en tilsvarende polaritet mellom normaladressen i tettstedet og hytta i naturen. Ved hytta kunne en være seg selv. Opplevelsen av at en *er noe* ble derfor utviklet i relasjonen til hytta og landskapet rundt.

En snakket om "hyttemennesker": de som kunne tilpasse seg og trives selv ved svært enkle forhold. Slik ble forholdet mellom kultur og natur illustrert av kontrasten mellom hverdagslivet i byene og fritidslivet på hytta eller i friluft, hvor en var mer opptatt av mål enn midler.

Friluftsliv er selvsagt et resultat av det moderne samfunnet med penningøkonomi, karrierejag og krav om selvkontroll - men like meget en reaksjon mot alt dette. Vi har grunn til å tro at mange nordmenn har hatt livets rikeste og viktigste opplevelser nettopp i det enkle livet nær naturen. Det har gitt rom for verdimessig orientering og følelsesmessig fordyping. Hvor mange av oss har ikke sin personlige identitet mer knyttet til hytta enn til leilighet, rekkehus eller villa?

I perioder har denne motkulturen av alternative livsformserfaringer i friluftslivet blitt radikalisert og fått klar politisk betydning. Straks etter århundreskiftet dannet unge liberalere og sosialdemokrater en industri- og sivilisasjonskritisk politisk pol, som søkte å forme et samfunn preget av lokal tilhørighet, småbruk, håndverksmessig produksjon. Bevegelsen vekk fra byen og inn i landskapet har gjentatt seg flere ganger: i mellomkrigstiden og ikke minst i 1960-1970-årene, når gjenreisingstidens rivende utvikling hadde ledet til motreaksjoner av en rekke slag.

Men hva med dette i dag? Vi ser at det enkle livet på hytta ikke alltid er så veldig enkelt. Tabloidpressen har det siste året flere ganger laget *skandalereportasjer* om de pengesterke børsakrobatene og annet luksuspatrask sine fritidspalass i fjell og attraktive kyststrøk: Skulle det forestille en hytte, dedereder! Med en standard de fleste må unnvære i byen! Oppvaskmaskin og varmekabler som får stå på året rundt! Parabol!

Men at dette blir fremstilt som kritikkverdig uetisk luksus, upassende prangeri og jåleri i norsk natur, det viser at hovednormen fortsatt er en annen og at idealet om det enkle livet i naturen fortsatt står sterkt.

Det får vi håpe, for trolig er det nettopp her at friluftslivet kan ha sin viktigste funksjon i fremtiden: å vise at det gode og rike livet kan leves på en materielt enkel måte. Å kunne glede seg med enkle midler.

Dette er samme budskapet som det økosofisk pregede friluftslivet i syttiårene formulerte klart: Jordens ressurser er begrenset. Skal folkene som lider av knapphet kunne øke sin andel må vi redusere vår. For da å beholde vår livskvalitet må vi finne andre verdier i livet enn materielt forbruk. Dette er et gledelig budskap, ikke en dommedagsprofeti, for enkelhet i ytre henseende kan åpne for rikdom i indre.

Budskapet har bare styrket sin aktualitet. Nå krangler vi om å få ri høgest på en velferdsbølge så bratt at politikkens bekymringer er hvordan en skal redusere dens skadevirkninger. Men perspektivet er mer snevert i dag enn i syttiårene. Det er ufint å påpeke at landets fryd over pengefloden og kjøpekraftøkningen *fra jordens synspunkt* er kreftens glede over sin egen vekst.

Jeg tillater meg altså å ta store ord i munn. Også dette er i tråd med friluftslivstradisjonen. Friluftslivets målbærere har ofte talt med profetstemme i overbevisning over friluftslivets betydning. En kan kalle dette en naivitet, men i tilfelle av den sorten som bør dyrkes som en dyd. En nyansert diskusjon oppstår sjelden av nyanserte argumenter, men av unyanserte - dog saklige - som får brytes mot hverandre. Klar tale trenger vi like mye nå som tidligere.

En forutsetning for at friluftslivet skal være veiviser til en enkel livsstil er at det beholder sin enkelhet. Siden fritid er en viktig vekstnæring befinner friluftslivet seg i skuddlinjen for kommersialismens hele arsenale av tiltak for å gjøre det enkle raffinert, dyrt, kortlivet og preget av motens vekslinger. Dette å kunne glede seg og koble av på fritiden er blitt en alvorstung og uendelig komplisert affære. Jo mer vi tjener, desto mer *investerer* vi i vår fritid for å bruke den så effektivt som mulig: hytter, båter, campingvogner, reiser, utstyr. Fritid blir derfor en kapitalintensiv konsumfest.

At målet blir vanskeligere å nå jo mer kompliserte midlene blir, det hører med til paradokset, og allerede Nansen påpekte dette med en nesten skremmende klarhet. Enkelthet synes å være

en trussel mot selve vårt økonomiske system. Altså må den beskjedne og nøysomme latterliggjøres som en tufs i utakt med tiden, eller en sørgelig taper i livskonkurransen. Holder han fast ved sitt og prøver å motivere valgene, da må han desarmeres som selvrettferdig moralist, eller med hoderystninger og beklagelser legges til samlingene av fossiler fra de polariserte syttiårene. "Se nå til å komme over din radikale ungdom, bessfar."

Her har vi alle, og ikke minst de frivillige organisasjonene, et ansvar for å stå imot. Selv om friluftsliv har fått sin betydning i en samfunnsmessig kontekst, så betyr dette ikke at det bare har vært et passivt speilbilde av samfunnet til enhver tid. Friluftslivet har også fått sin mening gjennom at det har *utfordret* de konvensjonelle forestillinger som ellers har preget samfunnet.

Friluftslivets pedagogisering

Og dermed det siste temaet: de frivillige organisasjoners rolle. Vi har vært inne på friluftslivets *kommersialisering*, og det faktum at vi sitter her vitner om friluftslivets *institusjonalisering*: at nå er en rekke organer, organisasjoner, byråer og kontorer blitt aktører i friluftslivet, mens vi tidligere i all hovedsak hadde å gjøre med en uformell kulturtradisjon - hvis vi bortser fra etablerte organisasjoner som måtte ta hensyn til sin verdighet og alder.

I tillegg til dette har friluftsliv særlig i de siste tiårene blitt gjenstand for en *pedagogisering*. Fra å i første rekke ha hørt hjemme i det uformelle samfunnet, i familier og vennelag, er friluftsliv blitt et redskap innen en hel rekke samfunnsnisjer: attføring, helsevern, behandling av narkomane, barnevern, skole, førskole, lederutvikling - *you name it*. Friluftslivet er opprinnelig en vill blomst, men den dyrkes nå i hagebed for sine antatt gode legende egenskaper. Vi finner friluftsliv innen nettopp de sosialområder hvor en skal løse de vanskeligste problemene.

I forlengelsen av pedagogisering og institusjonalisering venter *profesjonaliseringen*: de alvorstunge pedagogene og teoretikerne, og de sertifiserte operatørene, som mener at *de* er fagmenn og som dermed forvandler utøverne av den levende tradisjonen til amatører i utkanten, som får høre at de enten må bli som oss, eller holde seg stille sist i rekka.

Overgangen fra friluftsliv som spontant, uformelt kulturfenomen og til sosialpedagogisk virkemiddel, det er en av de største endringene som friluftslivet har opplevd. Det innebærer at friluftslivet blir tatt i bruk i samfunnets organer for å oppfylle en rekke forskjellige mål - for det aller meste respektable slike. Men det er en stor forskjell på å drive med noe fordi det er meningsfullt i seg selv, frivillig og på egen hånd eller sammen med venner - og å havne i skjemalagte opplegg, som drives for å *produsere* bestemte goder. Med pedagogisering risikerer vi å få en stivbeinthet som glemmer egenverdiene og fokuserer på de samfunnstjenlige nytteverdiene. Noen legeplanter mister sine eteriske oljer når de blir satt i kulturjord.

Vi som arbeider med et faglig og pedagogisk rettet friluftsliv må verne det spontane friluftslivets kvaliteter i de arbeidsformer som vi virker innen. Friluftsliv bør ha hyggelige muligheter for å bli en surdeig i en rekke samfunnsområder. Vi må utvikle kreative pedagogiske grep for å realisere friluftslivets verdier for mennesker som trenger disse. Vi må systematisere erfaring av friluftsliv i ulike arbeidsformer og formulere og prøve mer sammenhengende teorier.

Hittil er vi bare et kort stykke på vei. Når det gjelder naturkontaktens betydning for menneskers vekst og modning har den nordiske friluftslivstradisjonen faglig sett hatt mye å *gi*, men pinlig lite å *si*. Når norsk friluftslivsforvaltning trenger en teoretisk forankring for sitt arbeid, har en stort sett valgt å hente denne fra USA fremfor å bygge opp noe eget. Men såvel kulturell kontekst, natursyn, kultursyn, menneskesyn og idealdannelse ellers er annerledes i USA enn i Norge. Mye penger, tanke- og forskningsmøye er sløset vekk fordi utgangspunktene var lite relevante.

Men i denne sammenhengen har også de frivillige organisasjonene en sentral rolle. De må verne om den ville blomsten. Da må en tørre å være seg selv. Ikke forvandle seg til billigsalgsvariant av de kommersielle tilbudene. Heller ikke forveksle sin rolle gjennom å leike byråkrati eller sosialpedagogisk institutt. Fremfor alt ikke slikke på fingeren for å se hvorhen vinden blåser, for så å stille seilene for stadige medvindseilaser, destinasjon likegyldig. Friluftslivets ideorganisasjoner kan bli uerstattelige hvis de byr motstand, er seg selv og lar opplevelsene av det enkle livet i naturen bety noe for samfunnsengasjement og livsholdning. Tørre å stå for noe, formulere seg og kommunisere.

Skal friluftsliv fortsatt ha noe å si må det nemlig gang på gang bli satt inn i en samfunnsmessig kontekst. Gamle meningsmønstre og kulturelle konstruksjoner må gis et nytt innhold, eller vi må finne ny mening i en ny tid. Dette å surfe på motebølgene er også en mulighet, men velger vi *den*, da risikerer friluftslivet å miste sin sjel.

La meg derfor slutte med Karin Boye, en annen svensk poet - og et friluftslivsmenneske - som skriver om dette å leve enkelt, og å være underveis:

Den mätta dagen, den är aldrig störst
Den största dagen är en dag av törst

Visst finns det mål och mening i vår färd
men det är vägen som är mödan värd

Det bästa målet är en nattlång rast,
där elden tänds och brödet bryts i hast

På ställen där man sover blott en enda gång
Blir sömnen ljus och drömmen full av sång

Bryt upp! Bryt upp! Den nya dagen gryr
Oändligt är vårt stora äventyr!